



DOBRE PRAKTYKI  
MAJĄCE WPŁYW NA

# ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

przykłady operacji zrealizowanych  
w ramach planu operacyjnego  
Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich  
w latach 2017–2018



„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 opracowana została przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.





Szanowni Państwo!

---

Pragnę przedstawić Państwu publikację zawierającą przykłady operacji zrealizowanych w ramach planu operacyjnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w latach 2017–2018 mających wpływ na rozwój obszarów wiejskich. Celem działań KSOW jest między innymi zwiększenie zainteresowania wdrażaniem inicjatyw oraz aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania przedsięwzięć w zakresie zarówno rozwoju obszarów wiejskich, jak również wspieranie innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Operacje przedstawione w publikacji zostały zrealizowane przez partnerów KSOW, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Urzędy Marszałkowskie, i sfinansowane ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Realizowane operacje w ramach KSOW, przedstawione w publikacji, dotyczą tematów bardzo ważnych z punktu widzenia rolnictwa oraz wpisują się w przedstawiony Plan dla wsi, który będę realizował jako Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

W wyniku realizowanych operacji w ramach KSOW upowszechniana jest między innymi wiedza w zakresie innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, produkcji żywności na obszarach wiejskich, tworzenia krótkich łańcuchów dostaw oraz sprzedaży bezpośredniej, rolniczej produkcji ekologicznej, ograniczania degradacji środowiska naturalnego, rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz promocja wsi jako miejsca do życia i rozwoju zawodowego.

W ramach realizowanych operacji uczestnicy zdobyli między innymi praktyczną wiedzę w zakresie zastosowania innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie, produkcji wyrobów regionalnych, tradycyjnych i ekologicznych, uzyskiwania certyfikatów produktów żywnościowych wysokiej jakości oraz sprzedaży bezpośredniej w ramach krótkiego łańcucha dostaw. Uczestnicy operacji zapoznali się również z praktycznymi przykładami pozarolniczej działalności gospodarczej (agroturystyka, małe przetwórstwo lokalne, gospodarstwa opiekuńcze) oraz z precyzyjnymi technologiami stosowanymi w rolnictwie, mającymi pozytywny wpływ na ochronę środowiska naturalnego.

Mam nadzieję, że prezentowane przykłady operacji będą dla Państwa inspiracją do dalszej pracy na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

Przedstawiając Państwu przykłady operacji zrealizowanych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, zachęcam wszystkich chcących działać na rzecz rozwoju obszarów wiejskich do składania swoich pomysłów w ramach kolejnych edycji konkursów dla partnerów KSOW, które będą ogłaszane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi z możliwością realizacji operacji na terenie całego kraju. Informacje na temat konkursów są publikowane m.in. na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi <https://www.gov.pl/rolnictwo/> oraz stronie internetowej [www.ksow.pl](http://www.ksow.pl).

**Jan Krzysztof Ardanowski**  
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

**Wydawca:**

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi  
Biuro Pomocy Technicznej  
Wydział Zarządzania Krajową Siecią Obszarów Wiejskich  
ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa  
[www.gov.pl/rolnictwo](http://www.gov.pl/rolnictwo)  
[www.ksow.gov.pl](http://www.ksow.gov.pl)  
[ksow@minrol.gov.pl](mailto:ksow@minrol.gov.pl)

**Projekt graficzny, DTP, druk:**

CC Professionals Group, [www.ccpog.com.pl](http://www.ccpog.com.pl)

Egzemplarz bezpłatny  
Nakład 2000 egzemplarzy

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej  
w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

## Spis treści

Rolniczy handel detaliczny ...	4
Z pola do garnka ...	5
Odpoczywaj na wsi ...	6
Gospodarstwa opiekuńcze ...	7
Upowszechnianie wiedzy ...	8
Rozwijanie kompetencji i sieci kontaktów lokalnych grup działania ...	9
Kierunek Rozwój ...	10
Międzynarodowe warsztaty ...	11
Innowacyjne technologie ...	12
Wspieranie procesu tworzenia partnerstwa ...	13
Wystawa żywności ekologicznej ...	14
Rolnictwo precyzyjne ...	15
Ogrodoterapia ...	16
Stymulowanie rozwoju rynku produktów regionalnych ...	17
Od pola do widelca ...	18
Innowacje w rolnictwie ...	19
Innowacyjne rozwiązania ...	20
EKOGALA ...	21
Warsztaty ...	22
Nauka praktyce; praktyka nauce ...	23
Warmińsko-Mazurskie Forum Innowacji ...	24
O mojej wsi piórem ...	25
Od pomysłu do biznesu ...	26
Rozwój przedsiębiorczości ...	27
Kujawsko - Pomorska Akademia Młodych Liderów ...	28
Aktywni przez @ ...	29
Słownik zastosowanych skrótów ...	30

# Rolniczy handel detaliczny

ważnym elementem  
zrównoważonego rozwoju  
obszarów wiejskich

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW – Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie wspólnie z podmiotami: Pomorskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Lubaniu, Warmińsko-Mazurskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Olsztynie, Wielkopolskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Poznaniu oraz Telewizją Polską S.A. Oddział Terenowy w Bydgoszczy, złożona do Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji było promowanie krótkiego łańcucha dostaw żywności w oparciu o rolniczy handel detaliczny (RHD), przekazanie rolnikom i innym podmiotom uczestniczącym w rozwoju obszarów wiejskich wiedzy i informacji dotyczących rolniczego handlu detalicznego oraz wzajemna wymiana wiedzy i informacji o RHD, promocja rolniczego handlu detalicznego jako elementu umożliwiającego pozyskanie dodatkowego źródła dochodu dla rolników.

Cel został zrealizowany poprzez cykl 4 konferencji pn.: „Rolniczy Handel Detaliczny – nowa ścieżka rozwoju dla wytwórcy”, w ramach których odbyła się prezentacja dobrych praktyk związanych z rolniczym handlem detalicznym, również poprzez produkcję i emisję telewizyjnej kampanii informacyjno-edukacyjnej dotyczącej rolniczego handlu detalicznego pn.: „Z pola na stół”, mającej na celu zwiększenie świadomości i wiedzy widzów dotyczącej RHD, produkcję i emisję debaty telewizyjnej, z udziałem ekspertów, podczas której omówiono i poddano dyskusji praktyczne aspekty prowadzenia drobnego przetwórstwa na bazie surowców z własnego gospodarstwa rolnego.



Więcej informacji na stronie internetowej:

<http://ksow.pl/projekty-partnerow-2017-r/rolniczy-handel-detaliczny-waznym-elementem-zrownowazonego-rozwoju-obszarow-wiejskich.html>

# Z pola do garnka

– współpraca rolników ekologicznych w skracaniu łańcucha dostaw

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW  
– Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie,  
złożona do Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji było przygotowanie merytoryczne i praktyczne, krok po kroku, rolników zajmujących się produkcją ekologiczną do nawiązania współpracy między sobą w celu podjęcia wspólnych działań marketingowych, promocyjnych, tworzenia wspólnej oferty handlowej, wymiany wiedzy i doświadczeń, umożliwienia podjęcia rozmów z większymi odbiorcami surowca ekologicznego np. w postaci Ogólnopolskiego Klastra Rolnictwa Ekologicznego. Operacja skierowana została do rolników produkujących metodami ekologicznymi i rolników zainteresowanych podjęciem produkcji metodami ekologicznymi lub będących w okresie konwersji, młodych rolników, doradców rolniczych ds. rolnictwa ekologicznego i przedsiębiorców, przedstawicieli lokalnych grup działania (LGD).

Cel został zrealizowany poprzez przeprowadzenie czterech szkoleń wraz z wyjazdami studyjnymi, podczas których odbyła się wizyta w Regionalnym Centrum Produktu Lokalnego, gdzie uczestnicy zapoznani zostali z procedurą tworzenia grup współpracy w innych regionach Polski. Przedstawione zostały różne formy sprzedaży produktów z gospodarstw rolnych, w tym sprzedaż przez Internet, jak też regulacje prawne tejże sprzedaży, pokazano uczestnikom jak zorganizować grupy współpracy w innych regionach Polski, na przykładzie stowarzyszenia „Paczki od rolnika”. Pokazane zostały bezpośrednie korzyści wynikające z takiej formy kooperacji, przeprowadzono seminarium podsumowujące dotyczące procesu skracania łańcuchów dostaw, współpracy w zakresie promocji i marketingu jak również w zakresie budowania wspólnej oferty dla swoich produktów na rynek krajowy i zagraniczny, wydano publikację podsumowującą cykl wyjazdów studyjnych.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
<http://ksow.pl/projekty-partnerow-jc-ksow/z-pola-do-garnka-wspolpraca-rolnikow-ekologicznych-w-skracaniu-lancucha-dostaw.html>

# Odpuzywaj na wsi

– promocja turystyki wiejskiej  
i agroturystyki

Operacja zrealizowana przez Ministerstwo Rolnictwa  
i Rozwoju Wsi

Celem operacji było kreowanie wizerunku obszarów wiejskich jako turystycznego rynku oferującego zróżnicowane i całoroczne atrakcje oraz podnoszenie rangi turystyki wiejskiej i agroturystyki w środowisku sektora turystycznego, wzmocnienie pozytywnego wizerunku turystyki wiejskiej, budowa konsumenckiej świadomości konkretnych produktów turystycznych w skali kraju/regionu, promocja oferty/konkretnych produktów turystyki wiejskiej.

Cel został zrealizowany poprzez organizację i obsługę merytoryczną stoiska turystyki wiejskiej i agroturystyki pod hasłem „Odpuzywaj na wsi” na 9 imprezach targowych i plenerowych dotyczących turystyki, które odbyły się w: Warszawie, Poznaniu, Wrocławiu, Łodzi, Gdańsku, Szczecinie i Opolu. Ponadto wydano publikację materiałów informacyjno-promocyjnych, w tym folderu „Hity turystyki wiejskiej – Polska” (wersja papierowa i elektroniczna na płycie CD).

Projekt był adresowany do klientów na rynku krajowym, mieszkańców dużych i średnich miast oraz metropolii, niemających kontaktu z obszarami wiejskimi, szukających niestandardowych form na spędzenie wolnego czasu za przystępną cenę.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
[www.odpuzywajna.wsi.pl](http://www.odpuzywajna.wsi.pl)



# Gospodarstwa opiekuńcze

– rozwijanie usług społecznych na obszarach wiejskich

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW – Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie wspólnie z podmiotami: Fundacją Socjometr, Stowarzyszeniem Centrum Edukacji Tradycja i Współczesność oraz Małopolskim Stowarzyszeniem Doradztwa Rolniczego, złożona do Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji była wymiana wiedzy oraz nawiązanie współpracy pomiędzy aktorami istotnymi z punktu widzenia rozwoju gospodarstw opiekuńczych, dzięki której możliwy będzie ich rozwój w Polsce.

Cel został zrealizowany przez przeprowadzenie 16 seminariów, w trakcie których uczestnicy zdobyli wiedzę na temat koncepcji rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce. Doszło do wymiany wiedzy pomiędzy stronami zaangażowanymi w rozwój obszarów wiejskich. Ponadto przeprowadzono badanie społeczne „Diagnoza potencjału samorządów do podjęcia działań na rzecz wdrożenia koncepcji gospodarstw opiekuńczych w Polsce”, które umożliwiło syntetyczne opisanie wiedzy posiadanej przez przedstawicieli, a dzięki temu na przekazanie jej innym aktorom istotnym dla procesu powstawania gospodarstw opiekuńczych w Polsce. Efektem wymiany wiedzy, która dokonana się w czasie seminariów wojewódzkich, była publikacja „Działania na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce na poziomie regionalnym i lokalnym”. Tematyka publikacji skupia się na możliwościach tworzenia gospodarstw opiekuńczych w ramach podmiotów ekonomii społecznej jako jedynej dopuszczalnej obecnie formy działalności opiekuńczej podejmowanej we współpracy z samorządem.



Więcej informacji na stronie internetowej:

<http://ksow.pl/projekty-partnerow-jc-ksow/gospodarstwa-opiekuńcze-rozwijanie-uslug-spoecznych-na-obszarach-wiejskich.html>

# Upowszechnianie wiedzy

## w zakresie systemów jakości żywności

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW – Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu, złożona do Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji było przekazanie i upowszechnienie informacji o korzyściach płynących z prowadzenia gospodarstwa metodami ekologicznymi oraz upowszechnienie wiedzy na temat możliwości przetwarzania surowców ekologicznych na poziomie gospodarstwa.

W ramach operacji zorganizowano m.in. konferencję, podczas której odbyły się wykłady dotyczące:

- stanu i perspektyw rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce oraz głównych kierunków produkcji,
- zmian w działaniu „Rolnictwo Ekologiczne” objętego PROW 2014–2020,
- nowych możliwości skrócenia łańcucha marketinowego poprzez ułatwienie sprzedaży detalicznej i przetwórstwa na poziomie gospodarstwa – przetwarzanie żywności w małym zakładzie przy gospodarstwie rolnym w tym rolniczy handel detaliczny.

Odbyły się również prezentacje 6 gospodarstw ekologicznych, gdzie zaprezentowali swoje osiągnięcia rolnicy nagrodzeni w konkursie „Najlepsze Gospodarstwo Ekologiczne” w zakresie technologii produkcji, sposobu zarządzania gospodarstwem ekologicznym oraz sposobami upowszechniania tej wiedzy.

Dodatkowo w ramach operacji podsumowano X edycję konkursu „Najlepsze Gospodarstwo Ekologiczne” organizowanego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przy współudziale Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego oraz Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Radomiu.

Operacja skierowana była do rolników ekologicznych, doradców, przetwórców ekologicznych, przedstawicieli stowarzyszeń rolników ekologicznych, naukowców.

W wyniku operacji nastąpił transfer najlepszych rozwiązań dotyczących rolnictwa ekologicznego, nawiązanie kontaktów z przetwórcami, przeniesienie dobrych praktyk do własnych gospodarstw ze szczególnym uwzględnieniem działań dotyczących przetwórstwa surowców rolniczych oraz zahamowanie spadku liczby produkcyjnych gospodarstw ekologicznych.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
<http://cdr.gov.pl/aktualnosci/57-cdr-informuje/2388>

# Rozwijanie kompetencji i sieci kontaktów lokalnych grup działania

dla zapewnienia prawidłowej realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w latach 2014–2020

Operacja zrealizowana przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Celem operacji było podniesienie kompetencji lokalnych grup działania (LGD) w zakresie wykonywanych przez nie zadań związanych z realizacją strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (LSR), w szczególności doradztwa na rzecz potencjalnych beneficjentów, prowadzenia oceny operacji oraz monitoringu i ewaluacji.

Operacja polegała na zapewnieniu realizacji części warsztatowo-szkoleniowej poprzez przeprowadzenie dla przedstawicieli lokalnych grup działania cyklu:

- ośmiu dwudniowych warsztatów pozwalający na podniesienie kompetencji w zakresie oceny formalnej wniosków, ze szczególnym naciskiem na weryfikację biznesplanów i dokumentacji technicznej projektów inwestycyjnych,
- ośmiu dwudniowych warsztatów pozwalający na podniesienie kompetencji w zakresie monitoringu i ewaluacji,
- ośmiu jednodniowych warsztatów pozwalający na podniesienie kompetencji w zakresie prowadzenia doradztwa dla wnioskodawców i skutecznej komunikacji ze społecznością lokalną oraz szkolenia dotyczącego tworzenia inkubatorów przetwórstwa lokalnego.

Grupą docelową operacji są przedstawiciele lokalnych grup działania realizujący strategię rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność na lata 2014–2020.

W ramach operacji przeszkolono przedstawicieli LGD w zakresie prawidłowej oceny formalnej wniosków, zasad przeprowadzania monitoringu i ewaluacji oraz prowadzenia doradztwa dla wnioskodawców i skutecznej komunikacji ze społecznością lokalną. Przeszkolono

50 przedstawicieli LGD z zasad tworzenia inkubatorów przetwórstwa lokalnego oraz 35 przedstawicieli LGD w zakresie procedur związanych z realizacją projektów współpracy w Polsce i w danym państwie członkowskim Unii Europejskiej.



# Kierunek Rozwój

Operacja zrealizowana przez Partnera  
KSOW – Warmińsko-Mazurską Izbę Rolniczą  
w partnerstwie z Mazowiecką Izbą Rolniczą, Podlaską  
Izbą Rolniczą oraz Pomorską Izbą Rolniczą, złożona do  
Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji było wspieranie równowagi ekonomicznej i społecznej na obszarach wiejskich województw mazowieckiego, podlaskiego, pomorskiego i warmińsko-mazurskiego poprzez promocję zrównoważonego rozwoju tych obszarów.

Cel został zrealizowany przez organizację konferencji, w trakcie której odbyły się m.in. panel „Wieś – Moje miejsce do życia i rozwoju zawodowego” oraz warsztaty rozwoju osobistego. Podczas panelu każda z grup zaprezentowała swoją działalność oraz podzieliła się doświadczeniami i dobrymi praktykami. Podczas wykładów uczestnicy poznali możliwości i źródła finansowania działań na obszarach wiejskich, w tym wykorzystanie środków z PROW 2014–2020 i KSOW, w jaki sposób wykorzystać małe przetwórstwo lokalne i krótkie łańcuchy dostaw. Przeprowadzono konkurs „Skarby Europy zaklęte w szkłe”, którego celem była promocja przetworów domowych, zaprezentowanie szerokiego gronu odbiorców bogactwa i różnorodności lokalnych tradycji kulinarnych, promocja tworzenia krótkich łańcuchów dostaw, wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przez podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności w obszarze małego przetwórstwa lokalnego. Przetwory były oceniane w następujących kategoriach:

- domowe przetwory z owoców (w tym jagody, borówki, jeżyny, żurawiny itp.),
- domowe przetwory z warzyw (w tym grzyby leśne),
- domowe przetwory mięsne i rybne,
- nalewki.

Więcej informacji na stronie internetowej:

<http://ksow.pl/projekty-partnerow-jc-ksow/kierunek-rozwoj.html>



# Międzynarodowe warsztaty

na temat ubóstwa i wykluczenia na wsi

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW – Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, złożona do Jednostki Centralnej KSOW

Celem operacji było zebranie doświadczeń w zakresie głównych problemów wykluczenia społecznego i ubóstwa na wsi w Polsce oraz kilku państwach Europy Środkowo-Wschodniej, zgromadzenie skutecznych pomysłów i inicjatyw służących rozwiązywaniu tych problemów, wypracowanie praktycznych rekomendacji dotyczących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i ubóstwu na wsi w przyszłości.

Cel został zrealizowany poprzez:

- przeprowadzenie warsztatów dla uczestników z Polski i państw europejskich, poprzedzonych forum dyskusyjnym, oraz zapoznanie się uczestników (podczas wizyt studyjnych) z 3 projektami związanymi z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu realizowanymi przez organizacje wiejskie na terenie województwa małopolskiego,
- wymianę doświadczeń i zwiększenie wiedzy uczestników w obrębie problemów wykluczenia społecznego w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej,
- wypracowanie 10 studiów przypadku opisujących dobre praktyki rozwiązań problemu wykluczenia społecznego na wsi,
- opracowanie materiału opisującego dobre praktyki w temacie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu na obszarach wiejskich w okolicach Krakowa,
- opracowanie raportu końcowego obejmującego kluczowe wystąpienia oraz wnioski z dyskusji warsztatowych i panelowych, jak również praktyczne rekomendacje na przyszłość.

Operacja była skierowana do Liderów lokalnych i centralnych organizacji pozarządowych zajmujących

się rozwiązywaniem problemów mieszkańców obszarów wiejskich.

Efektem realizacji tej operacji było zapoznanie się uczestników z problemami wykluczenia społecznego w Polsce oraz sposobami radzenia sobie z ubóstwem.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
[http://faow.org.pl/miedzynarodowe\\_warsztaty/](http://faow.org.pl/miedzynarodowe_warsztaty/)

# Innowacyjne technologie

w uprawie roślin sadowniczych

Operacja zrealizowana przez  
Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego  
w Końskowoli  
ul. Pożowska 8, 24-130 Końskowola

Celem operacji było zapoznanie uczestników z funkcjonowaniem sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, zagadnieniem innowacji w rolnictwie, możliwościami praktycznego zastosowania przedstawianych rozwiązań. Uczestnicy mieli również okazję do nawiązania kontaktów i współpracy pomiędzy potencjalnymi członkami przyszłych grup operacyjnych oraz wymianę dobrych praktyk w zakresie wdrażania innowacji w gospodarstwach zajmujących się produkcją sadowniczą.

Uczestnicy wzięli udział w dwudniowym seminarium połączonym z wyjazdem studyjnym. Tematyka seminarium obejmowała zagadnienia dotyczące koncepcji SIR w woj. lubelskim, zasady aplikowania o środki w ramach działania „Współpraca” oraz tematy specjalistyczne z zakresu innowacji w maszynach sadowniczych, przechowywania i integrowanej ochrony roślin. Podczas seminarium przeprowadzono warsztaty, w ramach których uczestnicy zidentyfikowali obszary problemowe występujące w ich gospodarstwach.

Podczas wizyty studyjnej zostały pokazane różne przykłady innowacyjnych rozwiązań zastosowane w praktyce w dwóch gospodarstwach w miejscowości Stryjno. Uczestnicy mogli zobaczyć nowoczesny park maszynowy m.in. kombajn do zbioru wiśni, przechowalnię, sady z konstrukcją przeciwgradową, systemy nawodnienia. Właściciele gospodarstw służyli wiedzą i doradztwem w zakresie zakładania nowoczesnych sadów oraz doboru odmian. Przedstawiciel Zrzeszenia Producentów Owoców „STRYJNO-SAD” opowiedział o działalności jednej z pierwszych grup na Lubelszczyźnie. Od początku istnienia głównym celem grupy było organizowanie

wspólnej sprzedaży owoców, w szczególności jabłek, a także poszerzanie wiedzy sadowniczej i wspólne zapopatrywanie się w środki produkcji. Do grupy należy 104 członków (gospodarstw). W nowoczesnych obiektach znajdują się chłodnie, sortownia i pakownia owoców.



[www.wodr.konskowola.pl](http://www.wodr.konskowola.pl)

# Wspieranie procesu tworzenia partnerstwa na rzecz innowacji w serowarstwie

Operacja zrealizowana przez Kujawsko-Pomorski  
Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie  
89-122 Minikowo k. Nakła nad Notecią

Operacja adresowana była do rolników, posiadających bydło mleczne, przedstawicieli lokalnych producentów rolnych już działających na rynku (w ramach MLO lub rolniczego handlu detalicznego), pracowników jednostek naukowych lub uczelni działających w obszarze przetwórstwa żywności oraz doradców, którzy są przedstawicielami jednostki inicjującej powyższe działania i koordynującej cały projekt (organizatorzy). Operację zrealizowano w formie szkolenia, warsztatów i wyjazdu studyjnego.

Szkolenie „Od mleka do sera” w Centrum Dziedzictwa Kulinarnego i Turystyki Wiejskiej w Minikowie było pierwszym etapem, w którym uczestnicy mogli się zapoznać i ocenić swój potencjał w zakresie produkcji serów farmerskich oraz wprowadzania ich na rynek w systemie krótkich łańcuchów dostaw. Częścią szkolenia były warsztaty z podstaw wytwarzania serów, tworzenia krótkich łańcuchów dostaw oraz funkcjonowania inkubatora kuchennego.

Podczas warsztatów „Tworzymy grupę operacyjną” uczestnicy poznali warunki, jakie są niezbędne do stworzenia grupy operacyjnej. Wypracowano cele i potencjalne pola współpracy uczestników oraz formy tej współpracy w przyszłości.

Wyjazd studyjny „Od teorii do praktyki w farmerskiej produkcji sera” był okazją do nawiązania partnerstw pomiędzy jego uczestnikami. Podczas wyjazdu nastąpiła wymiana profesjonalnej wiedzy z zakresu produkcji różnego rodzaju serów oraz legalizacji ich produkcji. Odwiedzono gospodarstwo, w którym produkowane są sery (MLO) wprowadzane na rynek w formie krótkich łańcuchów dostaw.



[www.kpodr.pl](http://www.kpodr.pl)

# Wystawa żywności ekologicznej

## i promocja przetwórstwa na poziomie gospodarstwa

Operacja zrealizowana przez Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku  
ul. Kalsk 91, 66-100 Sulechów

Wystawę żywności ekologicznej oraz degustację produktów ekologicznych zorganizowano podczas VIII Lubuskiego Kiermaszu Ogrodniczego w Kalsku. Głównym celem była promocja produktów żywnościowych z gospodarstw ekologicznych województwa lubuskiego, rozpowszechnienie informacji na temat zaopatrywania się w zdrową żywność i umożliwienie producentom rolnym skutecznego docierania do klientów – promowanie bezpośredniej sprzedaży.

Niezależna komisja dokonała wyboru gospodarstw ekologicznych do udziału w operacji. Zwracano uwagę przede wszystkim na asortyment oferowanych certyfikowanych produktów żywnościowych. Gospodarstwa te na przygotowanych stoiskach prezentowały swoje produkty przetwarzane w gospodarstwie.

Uczestnicy kiermaszu mogli zapoznać się z ofertą m.in. wędzonych i dojrzewających serów, wyrobów wędliniarskich, chleba na zakwasie, jabłek z sadu ekologicznego, herbat ziołowych z pokrzywy i rumianku.

Wystawa miała inspirować konsumentów do kupowania produktów ekologicznych i do zdrowego stylu życia, a producentów rolnych do gospodarowania metodami ekologicznymi i przetwarzania produktów żywnościowych w swoich gospodarstwach.





# Rolnictwo precyzyjne

drogą do zwiększenia  
innowacyjności rolnictwa

Operacja zrealizowana przez Opolski Ośrodek  
Doradztwa Rolniczego w Łosiuwie  
ul. Główna 1, 49-330 Łosiów  
[www.oodr.pl](http://www.oodr.pl)

Szkolenie z zakresu rolnictwa precyzyjnego to przykład działania mającego na celu poprawę i zwiększenie konkurencyjności polskiego, w tym opolskiego rolnictwa. Zajęcia praktyczne obejmowały takie zagadnienia jak wykorzystanie systemów pozycjonowania GPS, satelit i dronów do zbierania danych na temat zasobności gleby, kondycji roślin, pomiaru i rejestracji plonów. Zgromadzone informacje mają bezpośredni wpływ na podejmowanie decyzji dotyczących uprawy, tworzenie map zmiennej aplikacji (nawozów, środków ochrony roślin, materiału siewnego) i ich precyzyjne wykonanie – wspomagane systemami GPS znajdującymi się na ciągniku rolniczym, rozsiewaczu, opryskiwaczu czy siewniku polowym. Dokumentacja polowa w formie elektronicznej to nie tylko wygoda, ale również potrzeba chwili. Coraz więcej odbiorców produktów rolniczych żąda rzetelnej dokumentacji polowej wraz z dokumentami wzajemnej zgodności – Cross Compliance.

Umiejętność przeprowadzania pomiarów użytków rolnych za pomocą GPS oraz przetwarzanie zarejestrowanych śladów w oprogramowaniu jest niezwykle użyteczne chociażby z uwagi na składanie przez producentów rolnych wniosków o dopłaty obszarowe w formie elektronicznej.



Więcej informacji na stronie:  
<http://sir.oodr.pl/precyzyjne-opolskie-rolnictwo/>

# Ogrodoterapia

– innowacyjne wykorzystanie roślin ozdobnych

Operacja zrealizowana przez Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepletowie  
Szepletowo-Wawrzyńce 64, 18-210 Szepletowo  
[www.odr.pl](http://www.odr.pl)

Operację zrealizowano w formie dwudniowego wyjazdu studyjnego do województwa warmińsko-mazurskiego. Wyjazd obejmował zajęcia teoretyczne, prowadzone przez pracowników Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, a także zajęcia praktyczne w gospodarstwie agroturystycznym z bogatym ogrodem pokazowym.

Celem projektu było zapoznanie rolników, mieszkańców obszarów wiejskich i specjalistów PODR zajmujących się agroturystyką z ideą ogrodoterapii (hortiterapii). Pierwszego dnia pracownicy nauki przedstawili, czym jest hortiterapia i jaka jest jej historia, jakie rośliny ozdobne wykorzystuje się w ogrodach terapeutycznych, jakie są zasady projektowania takiego ogrodu oraz jak wykorzystywać zioła i warzywa w hortiterapii.

Kolejny dzień spędzono w gospodarstwie agroturystycznym, które wprowadziło do swojej oferty możliwość goszczenia dzieci ze schorzeniami. Uczestnicy dowiedzieli się, jakie są sposoby wykorzystania hortiterapii jako formy wspomaganie terapii na wsi, jak można korzystać z otaczającej natury, aby mogła spełniać funkcje terapeutyczne, a także omówiono sposoby projektowania i dodawania nasadzeń, również w kontekście wykorzystania ich w różnego typu terapii ogrodowej – czynnej lub biernej, dla ludzi ze zdiagnozowanymi niepełnosprawnościami i schorzeniami oraz dla osób zdrowych.



Więcej informacji na stronie:  
<http://odr.pl/sir-2/hortiterapia-nowe-mozliwosci-w-agroturystyce/>

# Stymulowanie rozwoju rynku produktów regionalnych

poprzez markę  
Świętokrzyska Kuźnia Smaków

Operacja zrealizowana przez Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach  
Modliszewice, ul. Piotrkowska 30, 26-200 Końskie  
[www.sodr.pl](http://www.sodr.pl)

Celem operacji było przedstawienie innowacyjnych form wykreowania i urynkowania wybranych produktów tradycyjnych poprzez sieć ciekawostek kulinarnych regionu, zwiększenie wiedzy wśród mieszkańców wsi na temat roli produktów lokalnych i tradycyjnych w rozwoju obszarów wiejskich, nowatorskie podejście w budowaniu marki „Świętokrzyska Kuźnia Smaków”, przedstawienie innowacyjnych sposobów wspierania tradycyjnego przetwórstwa żywności na poziomie gospodarstwa i jej form sprzedaży.

Na realizację operacji składały się szkolenia, seminarium wyjazdowe, certyfikacja podmiotów i aktualizacja strony internetowej szlaku ŚKS. Uczestnikami szkoleń „Kuchnia regionalna i produkt tradycyjny czynnikiem rozwoju regionu” byli rolnicy, producenci, przetwórcy oraz właściciele restauracji i gospodarstw agroturystycznych. Podczas wykładów omawiano, czym jest produkt lokalny i jakie są możliwości jego sprzedaży, jakie znaczenie rynkowe ma „marka”, jak wpływa na wyróżnianie produktów oraz jak przekonać konsumenta do kuchni regionalnej. W programie omawiano też zagadnienia dotyczące rozwoju lokalnego w oparciu o żywność tradycyjną i kuchnię regionalną, poparte dobrymi przykładami z Europy i świata oraz elementy nowoczesnego marketingu w promocji marki „Świętokrzyska Kuźnia Smaków”. Omawiano również procedury związane z uzyskaniem statutu produktu tradycyjnego oraz warunki, które należy spełnić, aby otrzymać certyfikat przynależności do szlaku ŚKS.

Podczas wyjazdu seminaryjnego pt. „Kuchnia regionalna i produkt tradycyjny turystycznym produktem regionu” odwiedzono miejsca związane z produktem tra-

dycyjnym i kuchnią regionalną w województwie małopolskim – m.in. gospodarstwo pasieczne, winnicę położoną na „Małopolskim Szlaku Winnym”, zagrodę edukacyjną będącą rekonstrukcją tradycyjnej zabudowy łemkowskiej, hodowlę karpia, Centrum Produktu Lokalnego zajmujące się m.in. sprzedażą produktów ekologicznych z dostawą do odbiorcy tzw. „Paczka od rolnika”. W trakcie wydarzenia promującego Świętokrzyską Kuźnię Smaków odbyło się uroczyste wręczenie certyfikatów 20 nowym podmiotom z powiatu buskiego, pińczowskiego, staszowskiego i starachowickiego.

Dzięki operacji oferta Świętokrzyskiej Kuźni Smaków wzbogaciła się o kolejne produkty i potrawy charakterystyczne dla regionu, a swoim zasięgiem obejmuje już osiem powiatów i bez wątpienia jest wizytówką kulinarną regionu świętokrzyskiego.



**Więcej informacji na stronie:**

<https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/>

[Czym-Swietokrzyska-Kuznia-Smakow-bogata/idn:49](https://www.sodr.pl/main/aktualnosci/czym-swietokrzyska-kuznia-smakow-bogata/idn:49)

# Od pola do widelca

– produkcja, przetwórstwo  
i sprzedaż w ekologii

Operacja zrealizowana przez Warmińsko-Mazurski  
Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Olsztynie  
ul. Jagiellońska 91, 10-356 Olsztyn

Głównym celem operacji było przedstawienie uczestnikom korzyści wynikających z budowania sieci stałych kontaktów biznesowych oraz nawiązywania współpracy w dziedzinie rolnictwa ekologicznego, umożliwiających transfer innowacyjnych technologii oraz rozwiązań przekładających się na wzrost korzyści płynących z tego systemu produkcji.

Transfer wiedzy oraz wymiana doświadczeń pomiędzy uczestnikami operacji dały sposobność nawiązania partnerstw pomiędzy nimi i zrzeszania się w grupy operacyjne, a następnie ubiegania się – w ramach działania „Współpraca” – o fundusze na innowacyjne rozwiązania technologiczne stosowane w gospodarstwach ekologicznych, szczególnie w zakresie produkcji roślinnej, jak również na nowatorskie rozwiązania o charakterze organizacyjnym, procesowym lub marketingowym na rzecz tworzenia i rozwoju krótkich łańcuchów dostaw i promocji produktów w oparciu o surowce ekologiczne.

W ramach operacji zorganizowano dwudniowy wyjazd studyjny, wydano publikację oraz ukazały się artykuły prasowe w miesięczniku „Bieżące Informacje” wydawanym przez Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego oraz informacje zamieszczane na stronach internetowych i w mediach społecznościowych.

[www.w-modr.pl](http://www.w-modr.pl)



# Innowacje w rolnictwie z zakresu ICT

Operacja zrealizowana przez Wielkopolski Ośrodek  
Doradztwa Rolniczego w Poznaniu  
ul. Sieradzka 29, 60-163 Poznań

Głównym punktem realizowanym w ramach tej operacji było zorganizowanie podczas XXV Wielkopolskich Targów Rolniczych w Sielinku k. Opalenicy, czterech stoisk wystawienniczych promujących wśród rolników i społeczności obszarów wiejskich najnowsze rozwiązania w zakresie technologii informacyjno-telekomunikacyjnej (ICT) stosowanej w rolnictwie. Zakres tematyczny stoisk obejmował systemy wspomagania decyzji w ochronie roślin, wykorzystanie w rolnictwie dronów oraz dwóch aplikacji dedykowanych dla rolników i mieszkańców wsi, tj. aplikacji VESPA, która służy do ewidencji zabiegów ochrony roślin i pozwala w prosty sposób prowadzić ich rejestr oraz aplikacji AGREGO, dzięki której prowadzenie gospodarstwa jest łatwiejsze, a zarządzanie nim lepsze. Aplikacja ta upraszcza biurokrację.

Stoiska były zlokalizowane przy poletkach roślin uprawnych oraz stacji agrometeorologicznej, co umożliwiło zaprezentowanie eksponowanych na stoiskach rozwiązań. Przeprowadzono pokazy praktycznego zastosowania prezentowanych technologii. W sumie przez dwa dni targów obejrzeć można było 16 pokazów (po 4 z każdej tematyki).

Operacja objęła również opracowanie artykułów oraz filmu instruktażowego. Film dotyczy tematyki praktycznego wykorzystania oprogramowania do wspomagania decyzji w ochronie ziemniaków przed zarzą ziemniaka. Zostanie również zrealizowany film popularyzujący wykorzystywanie informacji meteorologicznej z sieci stacji agrometeorologicznych oraz systemów wspomagania decyzji w ochronie roślin.



[www.wodr.poznan.pl](http://www.wodr.poznan.pl)

# Innowacyjne rozwiązania

w uprawach ekologicznych  
oraz w produkcji zwierzęcej

wdrażane w ekologicznych  
gospodarstwach  
demonstracyjnych

Operacja zrealizowana przez Centrum Doradztwa  
Rolniczego w Brwinowie  
ul. Pszczelińska 99, 05-840 Brwinów

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Radomiu w ramach działalności Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, zorganizowało wyjazd studyjny dla doradców publicznych i prywatnych, instytucji zaangażowanych w rozwój rolnictwa ekologicznego oraz rolników zajmujących się rolnictwem ekologicznym.

Celem wyjazdu było zapoznanie uczestników ze sposobem zarządzania i wprowadzania nowych technik i technologii w gospodarstwach ekologicznych będących laureatami Krajowych Konkursów na Najlepsze Gospodarstwo Ekologiczne, a także nawiązanie bezpośrednich kontaktów pomiędzy osobami i podmiotami zainteresowanymi wdrażaniem nowatorskich rozwiązań w zakresie rolnictwa ekologicznego. W trakcie wyjazdu odwiedzono 6 gospodarstw położonych na terenie województwa mazowieckiego oraz podlaskiego, między innymi: gospodar-

stwo produkujące sery kozie, gospodarstwo uprawiające warzywa, dwa gospodarstwa zielarskie, gospodarstwo mleczarskie, gospodarstwo uprawiające rzepak, który jest przerabiany na biopaliwo.

[www.cdr.gov.pl](http://www.cdr.gov.pl)



# EKOOGALA

## międzynarodowe targi produktów i żywności wysokiej jakości

Operacja zrealizowana przez Jednostkę Regionalną KSOW  
województwa podkarpackiego  
Al. Ł. Ciepelińskiego 4, 35-010 Rzeszów

Międzynarodowe targi żywności i produktów wysokiej jakości – EKOOGALA organizowane są przez Samorząd Województwa Podkarpackiego od 2006 r. Celem targów EKOOGALA jest promocja produktów i żywności wysokiej jakości, tj. produktów ekologicznych oraz wpisanych na listę Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Organizowana EKOOGALA stanowi szansę na zdobycie wiedzy o żywności najwyższej jakości, znalezienie kontrahentów i odbiorców, możliwość wypromowania swoich towarów, ale także i okazję do podpatrywania kucharzy i doskonalenia sztuki kulinarnej – a to wszystko jest podstawą ciągłego rozwoju rolnictwa ekologicznego, a co za tym idzie – rozwoju obszarów wiejskich.

Rokrocznie w targach uczestniczy około 100 wystawców. W 2017 roku w targach uczestniczyło 110 wystawców zarówno z kraju, jak i z zagranicy (16 wystawców reprezentujących Ukrainę, Węgry oraz Chiny). Targi obejmowały prezentację żywności ekologicznej i tradycyjnej, promocje agroturystyki, konferencje i spotkania biznesowe oraz liczne konkursy zarówno dla wystawców, jak i odwiedzających. Podczas EKOOGALI zapoznać się można było z ofertą polskich i zagranicznych producentów żywności ekologicznej, a od kilku lat także z podkarpacką ofertą produktów tradycyjnych wpisanych na listę prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

Podczas targów zorganizowana została „wyspa tematyczna”, na której prezentowana była zdrowa żywność oraz tradycje wykonywania ozdób związanych ze świętami Bożego Narodzenia. Rozstrzygnięty został również Konkurs „Polski Smak” oraz przeprowadzono Europejski Konkurs Kulinaryny z udziałem szkół gastronomicznych z Polski, Słowacji i Ukrainy.



**Więcej informacji na stronie internetowej:**

**[www.ekogala.eu](http://www.ekogala.eu) i <https://www.podkarpackie.pl/index.php/rolnictwo/5730-video-podkarpackie-promuje-ekologie-ekogala-2017>**

# Warsztaty

## dla członków sieci Dziedzictwo Kulinarne Opolskie

Operacja zrealizowana przez Jednostkę Regionalną KSOW  
województwa opolskiego  
ul. Piastowska 14, 45-082 Opole

Operacja miała na celu zgłębienie wiedzy w zakresie innowacyjnych rozwiązań w przetwórstwie i produkcji żywności w oparciu o wiedzę przekazywaną przez wykładowców będących jednocześnie właścicielami firm i posiadających wiedzę i doświadczenie w danym zakresie tematycznym. Uczestnikami operacji byli producenci rolni, przedsiębiorcy prowadzący dostawy bezpośrednie, sprzedaż bezpośrednią, działalność marginalną, lokalną i ograniczoną, rolnicy prowadzący handel detaliczny, gospodarstwa agroturystyczne oraz oferujący produkty tradycyjne, członkowie sieci Dziedzictwo Kulinarne Opolskie, Zespół ds. Dziedzictwa Kulinarne. Operacja została zrealizowana poprzez udział w warsztatach oraz wyjazd studyjny do województwa dolnośląskiego. Uczestnicy warsztatów uzyskali wsparcie z zakresu rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich dla producentów rolnych oraz przedsiębiorców prowadzących dostawy bezpośrednie, sprzedaż bezpośrednią, działalność marginalną, lokalną i ograniczoną, gospodarstwa agroturystyczne oraz oferujących produkty tradycyjne, a także świadczących usługi hotelarsko-gastronomiczne.

Udział członków sieci w warsztatach umożliwił pozyskanie informacji na temat wytwarzania produktów regionalnych i tradycyjnych oraz turystyki kulinarnej prowadzonej w ramach udziału w międzynarodowym stowarzyszeniu, jakim jest Europejska Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarne. Zorganizowane warsztaty umożliwiły przekazanie odpowiedniej wiedzy na bazie doświadczeń województwa dolnośląskiego, co pozwoli zwiększyć innowacyjność oraz udział we wdrażaniu własnych inicjatyw i ich innowacyjności w zakresie bu-

dowania turystyki kulinarnej wpływającej pozytywnie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich woj. opolskiego.

Wyjazd studyjny do obiektów promujących dziedzictwo kulinarne stał się doskonałą okazją do wymiany wiedzy i doświadczeń w ramach członkostwa w sieci i współpracy pomiędzy zrzeszonymi podmiotami. Stworzenie szlaku kulinarnego opartego na turystyce kulinarnej, w tym przypadku na bazie sieci Dziedzictwo Kulinarne Dolny Śląsk, to jedna z innowacyjności wpisująca się w zakres prowadzonej działalności młyna, winnicy, kompleksu hotelarsko-restauracyjnego czy gospodarstwa ekologicznego. Członkowie sieci współpracujący ze sobą mają większe szanse na rozwój niż gdyby działali pojedynczo. Opolscy uczestnicy warsztatów uzyskali wiedzę w ww. temacie, co wpłynęło na poszerzenie dotychczasowych i wdrażanie nowych inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.





# Nauka praktyce, praktyka nauce

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW  
- Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, złożona do Dolnośląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego we Wrocławiu

Poprawa konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, w szczególności przetwórstwa oraz dostosowanie go do rosnących wymagań rynku wymaga szybkich działań innowacyjnych. W realizację tych potrzeb w pełni wpisana się realizacja projektu skierowanego do 160 przedstawicieli czterech branż: ziemniaczanej, winiarskiej, owocowo-warzywnej i hodowców roślinnych, czyli tych, które występują w mniejszej skali na Dolnym Śląsku, ale mają znaczny potencjał, dobre warunki rozwoju w regionie i duże potrzeby wsparcia innowacyjnego. W ramach operacji zorganizowano cztery dwudniowe seminaria mające na celu stworzenie sieci współpracy w sektorze rolno-spożywczym. W składzie każdej z grup szkoleniowych znaleźli się przedstawiciele nauki, przedsiębiorcy, rolnicy i doradcy, co przyczyniło się do zwiększenia poziomu wiedzy w zakresie: sieci współpracy i innowacji w poszczególnych branżach objętych operacją, innowacyjnych rozwiązań oraz tworzenia biznesplanów. Poprzez spotkania różnych grup beneficjentów w ramach jednego seminarium umożliwiono wymianę wiedzy fachowej: teoretycznej oraz praktycznej w zakresie innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich.

Podczas seminariów zaprezentowano zarówno wypracowane innowacyjne rozwiązania dla rolnictwa oraz sektora rolno-spożywczego, jak i dobre praktyki, które przy współudziale przedsiębiorców, naukowców i producentów mogą zostać wdrożone w poszczególnych branżach.

W ramach operacji, oprócz seminariów, wydano także broszurę informacyjną. Zarówno seminaria, jak i broszura miały na celu przekazanie wiedzy na temat tworzenia zespołów do współpracy na linii nauka-biz-

nes, w szczególności na temat roli uczelni w tworzeniu innowacji oraz aspektów formalno-prawnych przy nawiązywaniu współpracy. Podczas seminariów pokazano producentom rolnym możliwość wykorzystania dorobku naukowego Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, który przyczynić się może do zwiększania wydajności i poprawy jakości sektora rolno-spożywczego.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
<http://www.cku.up.wroc.pl/projekty/>

# Warmińsko- Mazurskie Forum Innowacji

w rolnictwie i na obszarach  
wiejskich

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW  
- Warmińsko-Mazurską Izbę Rolniczą, złożoną  
do Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa  
Rolniczego w Olsztynie

Głównym celem operacji było stworzenie otwartej platformy wśród zróżnicowanego grona odbiorców tj. rolników, doradców rolniczych, przedstawicieli świata nauki (instytutów lub jednostek naukowych, uczelni), przedstawicieli przedsiębiorców i instytucji działających na rzecz rolnictwa, umożliwiającej transfer wiedzy i przedstawienie dobrych praktyk na temat innowacyjnych rozwiązań w rolnictwie i na obszarach wiejskich szczególnie w zakresie następujących zagadnień:

- rolnictwo precyzyjne i niskoemisyjne technologie w produkcji rolniczej,
- kompleksowa produkcja prosiąt w gospodarstwie rolnym,
- innowacje w produkcji pasz i żywieniu bydła mlecznego, optymalizacja kosztów produkcji mleka,
- innowacyjne metody zagospodarowania odchodów zwierzęcych w kontekście wymagań ochrony wód powierzchniowych i gleb,
- produkcja żywności w gospodarstwie rolnym.

Operacja miała na celu również wzrost świadomości wśród uczestników na temat zasad funkcjonowania Sieci na rzecz innowacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich i aktywizację ich do organizowania się w partnerstwa oraz zakładania grup operacyjnych, które mogłyby zostać beneficjentami działania Współpraca.

W ramach operacji zorganizowano dwudniowe seminarium podzielone na 5 bloków tematycznych, w ramach których odbywały się sesje dyskusyjne, wydano publikację i cykl artykułów prasowych w miesięczniku „Bieżące Informacje” (wydawany przez Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego).

**Więcej informacji na stronach internetowych:**

<http://wmirol.org.pl>

<http://www.w-modr.pl>



# O mojej wsi piórem

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW  
- Lokalną Sp. z o.o., złożoną do Jednostki Regionalnej  
KSOW województwa opolskiego

Celem operacji było podniesienie świadomości rangi zagadnień związanych z bezpiecznym i ekologicznym rolnictwem, a także koniecznością kultywowania tradycji właściwych dla danego regionu poprzez zorganizowanie dla uczniów szkół podstawowych warsztatów dziennikarskich oraz konkursu zwieńczonego wydaniem publikacji z najciekawszymi opowiadaniem.

Potrzeba realizacji operacji była wynikiem konsultacji z nauczycielami pracującymi w szkołach z terenu obszaru wiejskiego. W wyniku obecnych trendów dotyczących spędzania wolnego czasu wśród młodzieży szkolnej, do których zaliczyć należy wirtualne znajomości, portale społecznościowe, gry komputerowe itp., pojawił się problem wyłączenia społecznego. Bezpośrednio jest to związane z brakiem poczucia potrzeby spędzania czasu w innej formie, jednak pośrednio sprawia, że zanika wśród dzieci proces twórczego myślenia i biegłości w tekście pisanym. Młodzi ludzie zapominają o tym, czym jest tradycja, nie potrafią wymienić kluczowych dla regionu zwyczajów, zabaw czy legend. Wszystko, co proponują jednostki kulturalne działające na terenie danej miejscowości, w ich ocenie jest złe, niepotrzebne, nudne. Należy mieć mocno na uwadze fakt, że z biegiem czasu zanika zjawisko „przekazywania z pokolenia na pokolenie”. Podjęte działania przyczyniły się do ogólnego zwiększenia zainteresowania we wdrażanie inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

W ramach operacji zorganizowano warsztaty dziennikarskie z poprawności pisania opowiadań, wydano publikację, wystawiono przedstawienie (w formie opowiadania) w wykonaniu aktorów o tematyce związanej z ekologią / wsią / tradycją, przeprowadzono konkurs/ olimpiadę, aby zachęcić do zgłębiania tematyki wsi, tradycji, ekologii, a następnie podsumowano całe przedsięwzięcie i nagrodzono laureatów.

Uczestnikami byli uczniowie szkół podstawowych w przedziale IV-VII klasa w trzech wybranych jednostkach oświatowych z terenu Gminy Bierawa.



Więcej informacji na stronie internetowej:  
[www.lokalna24.pl](http://www.lokalna24.pl)

# Od pomysłu do biznesu

– konferencja lokalnych produktów

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW

– Gminę Uniejów, złożona do Jednostki Regionalnej KSOW województwa łódzkiego

Produkty lokalne i turystyka kulinarna to dla Uniejowa ważne kierunki rozwoju. Gmina Uniejów pracuje nad markowymi produktami opartymi na miejscowych zasobach wody geotermalnej. Na bazie uniejowskiej solanki, powstał m.in. lokalny produkt – Ogórek Termalny z Uniejowa. Stąd pojawił się pomysł na organizację szkolenia z pokazem kulinarnym pn.: „Od pomysłu do biznesu” i konferencji „Budowa marki i promocja produktu lokalnego”, których celem była promocja lokalnych produktów oraz kuchni regionalnej i tradycji z nią związanych. Działania skierowane były do rolników, małych, lokalnych przetwórców spożywczych, mieszkańców obszarów wiejskich gminy Uniejów, w tym także restauratorów, hotelarzy, kucharzy. Organizacja przedsięwzięcia została oparta o posiadane doświadczenie i możliwości związane z cyklicznie odbywającym się Uniejowskim Festiwałem Smaków.

Zorganizowane w ramach operacji szkolenie obejmowało zagadnienia związane z rolniczym handlem detalicznym i prowadzeniem działalności gospodarczej przez rolników, systemami jakości żywności, certyfikacji produktów żywnościowych wysokiej jakości, promocji produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych. Szkolenie poprowadzili eksperci z Polski oraz miast partnerskich Uniejowa: węgierskiego Mórahalom i włoskiego Alatri. Goście z zagranicy dzielili się swoją wiedzą i doświadczeniem, prezentowali lokalne produkty swoich regionów oraz przedstawiali pomysły na to, w jaki sposób je promować. Uczestnicy szkolenia dowiedzieli się, w jaki sposób produkować żywność wysokiej jakości, a dzięki wymianie doświadczeń przekonali się, że warto taką produkcję prowadzić i wchodzić we współpracę z lokalnymi

kucharzami, restauratorami, hotelarzami, tworząc krótki łańcuch dostaw. Szkolenie zakończył pokaz kulinarny, podczas którego przygotowane zostały dania na bazie lokalnych produktów, tj. Ogórek Termalny z Uniejowa oraz miodu pszczelego z lokalnych pasiek.

W ramach operacji zorganizowana została również konferencja pn.: „Budowa marki i promocja produktu lokalnego”, którą zdominowały tematy związane z turystyką kulinarną w ścisłym połączeniu z produktami lokalnymi. Uczestniczyli w niej przedstawiciele restauracji, hoteli, jednostek samorządu terytorialnego. Konferencja stworzyła możliwość wymiany wiedzy i doświadczeń między uczestnikami z Polski, Włoch i Węgier.

W ramach operacji wydana została również publikacja zawierająca materiały z przeprowadzonego szkolenia oraz konferencji, a także informacje na temat lokalnych produktów Uniejowa oraz obiektów hotelarskich i gastronomicznych, których menu bazuje na regionalnych produktach.



Więcej informacji na stronie internetowej: [www.uniejow.pl](http://www.uniejow.pl)

# Rozwój przedsiębiorczości

z wykorzystaniem  
alternatywnych form  
działalności pozarolniczej

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW – Lokalną Grupę Działania AKTYWNI RAZEM, złożoną do Jednostki Regionalnej KSOW województwa mazowieckiego

Celem głównym operacji była aktywizacja mieszkańców obszaru LGD AKTYWNI RAZEM na rzecz poszukiwania i wdrażania alternatywnych form pozarolniczej działalności mieszkańców obszarów wiejskich, w tym rozwiązań wspierających rozwój przedsiębiorczości w obszarze małego przetwórstwa lokalnego, gospodarstw opiekuńczych i ekonomii społecznej.

W ramach operacji przeprowadzono szkolenie z zakresu ekonomii społecznej – formy aktywizacji gospodarczej i włączenia społecznego grup defaworyzowanych (spółdzielnie socjalne). Grupą docelową szkolenia były osoby prywatne, przedstawiciele organizacji pozarządowych, koła gospodyń wiejskich, członkowie LGD. Zorganizowano wizytę studyjną pn. „Innowacyjne formy przedsiębiorczości lokalnej warunkiem rozwoju lokalnego obszarów wiejskich Pojezierza Gostynińskiego” (m.in. małe przetwórstwo lokalne, gospodarstwa opiekuńcze, ekonomia społeczna, fundusze grantowe), której grupę docelową stanowili rolnicy, osoby prywatne, właściciele gospodarstw agroturystycznych, przedstawiciele organizacji pozarządowych, koła gospodyń wiejskich, członkowie LGD. Przeprowadzono działania promujące małe przetwórstwo lokalne oraz lokalne produkty i rzemiosło (stoiska wystawiennicze, ulotka promująca produkty i rzemiosło lokalne oraz krótki spot reklamowy).



**Więcej informacji na stronie internetowej:**

**<http://aktywnirazem.pl/3886/wsparcie-aktywnosci-mieszkancow-kgd-w-zakresie-alternatywnych-form-dzialalnosci-pozarolniczej/>**

# Kujawsko - Pomorska Akademia Młodych Liderów

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW  
– Stowarzyszenie Towarzystwa Rozwoju Gminy Płużnica,  
złożona do Jednostki Regionalnej KSOW województwa  
kujawsko-pomorskiego

Projekt polegał na przeprowadzeniu trzech szkoleń w formie warsztatów z zakresu pracy zespołowej, planowania projektów i metod pozyskiwania funduszy (łącznie 156 godzin) oraz 90 godzin interaktywnego wspomagania procesu indywidualnego rozwoju (coaching) dla młodych liderów (po 2 godziny dla 1 osoby). Projekt cieszył się dużym zainteresowaniem i został zrealizowany z dużym sukcesem. Uczestniczyło w nim 45 młodych osób, którzy chcieli uzyskać nową wiedzę i umiejętności.

Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego wystąpił pogłębiający się problem braku młodych ludzi, działających w organizacjach pozarządowych i w grupach nieformalnych. Obecny liderom ze środowisk wiejskich brakuje następców. Celem operacji było zwiększenie aktywności 45 młodych osób w zakresie realizacji Inicjatyw Lokalnych oraz zwiększenie liczby realizowanych projektów partnerskich, w tym projektów innowacyjnych z lepszym wykorzystaniem posiadanych zasobów.



Dzięki zrealizowanej operacji uczestnicy:

- nabyli umiejętności i kompetencje przydatne do pełnienia roli lidera,
- nabyli umiejętności planowania i realizacji działań aktywizujących mieszkańców,
- nabyli wiedzę w zakresie możliwości realizacji partnerskich projektów ze środków PROW, RLKS i innych programów
- poznali dobre przykłady aktywizacji społeczności lokalnej z wykorzystaniem środków PROW, RLKS i innych programów,
- nabyli umiejętności wykorzystywania nowych technologii w pracy lidera.

W wyniku operacji zwiększono o 45 osób grupę osób zaangażowanych społecznie, młodych mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego, którzy poprzez pełnienie roli lidera przyczynią się do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich z wykorzystaniem lokalnych potencjałów.

Więcej informacji na stronie internetowej:  
<http://www.trgp.org.pl/>

# Aktywni przez @

– międzypokoleniowe  
podnoszenie kompetencji  
cyfrowych

Operacja zrealizowana przez Partnera KSOW

– Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Chmielnie,  
złożona do Jednostki Regionalnej KSOW województwa  
pomorskiego

Celem operacji była aktywizacja mieszkańców wsi na rzecz podejmowania inicjatyw w zakresie rozwoju obszarów wiejskich poprzez rozwój kompetencji cyfrowych i społecznych adresatów projektu: grupy seniorów i młodzieży. W ramach operacji przeszkolono 12 seniorów oraz stworzono młodzieżowy wolontariat cyfrowy (12 osób). Dzięki projektowi osoby starsze podniosły poziom wiedzy w zakresie kompetencji cyfrowych, zdobyły praktyczne umiejętności posługiwania się sprzętem komputerowym i wykorzystywania technologii informacyjnej w życiu codziennym. Zaś osoby młode zaczęły spędzać czas, rozmawiać i działać razem z seniorami. Projekt okazał się inicjatywą aktywizującą dwa pokolenia, stworzył płaszczyzny do wspólnego dialogu, tak aby dystans dzielący te dwie grupy społeczne się zmniejszył.

Operacja okazała się dobrą praktyką możliwą do realizacji w kolejnych grupach adresatów. Będący efektem realizacji operacji 12-osobowy wolontariat cyfrowy stwarza możliwość realizacji podobnych przedsięwzięć bez udziału znacznych nakładów finansowych.

Operacja zakładała organizację zajęć szkoleniowo-warsztatowych dla seniorów z udziałem młodych mieszkańców gminy Chmielno w roli tutorów w celu podniesienia kompetencji społecznych i cyfrowych uczestników projektu. Przeprowadzone zajęcia polegały na zaznajomieniu seniorów z możliwościami technicznymi, jakie daje internet, zdobyciu praktycznych umiejęt-

ności posługiwania się sprzętem komputerowym i jego oprogramowaniem, gromadzeniu, selekcjonowaniu, interpretowaniu i wykorzystywaniu różnorodnych informacji oraz przygotowaniu seniorów do wykorzystywania technologii informacyjnej w życiu codziennym.



## Słownik zastosowanych skrótów:

- GPS** – system nawigacji satelitarnej
- ICT** – Technologie informacyjno-komunikacyjne
- KSOW** – Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich
- LGD** – Lokalna Grupa Działania
- MLO** – działalność marginalna, lokalna, ograniczona
- PROW** – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- RLKS** – Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność
- RHD** – rolniczy handel detaliczny
- SIR** – Sieć na rzecz innowacji w rolnictwie